

ODNOS PRAVA NA MIROVINSKO OSIGURANJE I IMOVINSKIH PRAVA BRAČNIH DRUGOVA U KOMPARATIVNIM EUROPSKIM SUSTAVIMA

REZIME: U radu se diskutiraju pitanja bračne stečevine, mirovinskih fondova te moguće raspodjele imovine bračnih drugova povezane s dobrovoljnim mirovinskim fondovima. Također, daje se komparativni prikaz osnovnih europskih modela raspodjele bračne stečevine (kontinentalni, anglosaksonski, mediteranski, nordijski). Pojam bračne stečevine i njene raspodjele će s vremenom „morati” doživjeti preoblikovanje, a pri tome se misli ponajprije na imovinu u dobrovoljnim mirovinskim fondovima. Zbog toga će određena iskustva anglosaksonskog, pa i nordijskog modela biti veoma interesantna kao komparativni i konzultativni modeli.

Ključne riječi: bračna stečevina, raspodjela imovine, imovinsko-pravni odnosi bračnih drugova, europski modeli.

I. Uvod

U obiteljskom pravu fokus je na osobno-pravnim učincima pojedine vrste obiteljskih odnosa. Imovinskopravnim propisima obiteljskog prava uređuju se imovinski odnosi među subjektima obiteljskih odnosa, što se prije svega odnosi na bračnu stečevinu bračnih drugova. Pravnim odnosima obiteljskog prava uređuju se, dakle odnosi između bračnih, izvanbračnih i istospolnih zajednica, odnosno drugova. Pa tako, kada se u radu govori o bračnim drugovima isti se pojam odnosi na sva tri oblika spomenutih zajednica. U istom

* Vanredni profesor, Sveučilište J.J. Strossmayer, Pravni fakultet, Katedra za radno i socijalno pravo, Osijek, Hrvatska, e-mail: vilim.herman@pravos.hr

kontekstu valja spomenuti i institut uzdržavanja kao značajno pravo koje povezuje, uvjetno rečeno, obiteljsko pravo, socijalno osiguranje, odnosno mirovinsko osiguranje.

Bračna zajednica kao temeljna jedinica društva, od ogromnog je značaja za svaku državu. U interesu je države da zajednica funkcionira skladno. No, kada to nije slučaj, odnosno kada se bračni drugovi razvedu, mora postojati mehanizam socijalnog osiguranja i zaštite bračnih drugova koji su pogođeni razvodom.¹

Postoje trajne vrijednosti koje su važne za uspjeh bračne zajednice, odnosno zajednice partnera, kao jedinstvo osoba u interakciji.

Klasični patrijarhalni model sklapanja i održanja braka se raspao. Po mnogočemu se radi o povijesno prevladanom obliku zajednice. Riječju, religijsko i kršćansko tumačenje braka sve je teže prihvatljivo, osobito nerazrješivost braka. Uz ravnopravnost partnera, u okvirima društva koje nosi sve više i više rizika pa i trajne nesigurnosti, otvaraju se neka posve nova pitanja, kako rizike i trajnu nesigurnost umanjiti ili posve eliminirati.²

Mirovinski sustav predstavlja skup pravnih normi, financijskih i institucionalnih aranžmana kojima se određuje osiguranje od rizika starosti, invalidnosti i gubitka roditelja, odnosno staratelja.³

Mirovinski sustav kao modelski koncept, ovisno o pojavnim oblicima, danas se smatra visokim civilizacijskim i uopće humanim rješenjem. Riječju, bez njega nemoguće je zamisliti razvoj, pa i održanje suvremenog društva.

Najsnažnija funkcija mirovinskog sustava je da pojedincima i njihovim obiteljima (zajednicama) posluži kao mehanizam raspodjele potrošnje tijekom cijelog životnog vijeka, posebno nakon razdoblja zaposlenosti, u slučaju invaliditeta ili gubitka hranitelja, odnosno kada osiguranici i od njih uzdržavani članovi nisu u stanju zarađivati sredstva za život.

U radu se najprije usporedno prikazuju zakonska rješenja, u pogledu pojma i podjele bračne stečevine, prava razvedenog bračnog druga na uzdržavanje, te prava razvedenih bračnih drugova na mirovinsko osiguranje u državama koje su karakteristične predstavnice četiri glavna europska socijalna sustava: anglosaksonskog, kontinentalnog, nordijskog i mediteranskog. Temeljem usporedbe odabranih sustava ocjenjuje se hrvatsko rješenje, te se promišlja o mogućim budućim rješenjima.

¹ Zakon o istospolnim zajednicama, NN br. 116/03; Obiteljski zakon, NN br. 116/03, 17/04, 136/04

² Baloban, J., Črpić, G. (2005). Brak institucija od koje se očekuje, a ne ulaže. u Baloban, J. (ur.), U potrazi za identitetom, Zagreb, Golden marketing, str. 115–143.

³ Puljiz, V. et al. (2008). Socijalna politika Hrvatske. Zagreb, Pravni fakultet, Sveučilište u Zagrebu.

II. Engleska i Wales (anglosaksonski sustav)

Brak u engleskom pravnom sustavu ne utječe na vlasništvo, pa sva imovina koju su bračni drugovi stekli bilo prije ili tijekom braka, ostaje vlasništvom onog druga koji ju je stekao. Bračni drugovi mogu biti suvlasnici samo onda kada imovinu steknu zajedno.⁴

Podjela imovine u Engleskoj i Walesu je uređena Matrimonial Causes Act-om iz 1973. godine. Članak 24. ovog Zakona ovlašćuje sud da u postupku povodom razvoda ili nakon njega naloži da se dio imovine prenese s jednog bračnog druga na drugog, na dijete ili na treću osobu za dobrobit djeteta.

Sud pri donošenju svoje odluke mora uzeti u obzir ponajprije: dobrobit malodobnog djeteta, buduće prihode, imovinu i druge financijske izvore koje će stranke imati u bliskoj budućnosti, financijski i drugi doprinos u brizi za kućanstvo i djecu, buduće financijske obveze bračnih drugova u bliskoj budućnosti, životni standard obitelji prije razvoda, životnu dob bračnih drugova i trajanje braka, zdravstvene tegobe bračnih drugova, te ponašanje bračnih drugova koje bi moglo utjecati na podjelu bračne stečevine.⁵

Uzdržavanje bivšeg bračnog druga (*financial provisions*) uređeno je u članku 23 Matrimonial Causes Act-a iz 1973. Sudovi uz odluku o razvodu braka mogu naložiti jednom bračnom drugu da uzdržava drugog na slijedeće načine: da jedan od bračnih drugova ostvaruje periodične uplate drugom ili da jedan od bračnih drugova izvrši jednokratnu uplatu u korist drugoga.

Sud će pri određivanju uzdržavanja uzeti u obzir sadašnja i buduća primanja obje strane, njihovu imovinu, njihove financijske potrebe, životni standard prije okončanja braka, njihovu dob i zdravstveno stanje, trajanje braka, doprinos obitelji svake od strana (uključujući brigu za kućanstvo i obitelj), njihovo ponašanje, kao i vrijednost nekih drugih naknada ako ih primaju.⁶

Socijalna sigurnost pri podjeli imovine nakon razvoda braka se ogleda i u podjeli mirovinskih prava ako je bračni drug član mirovinskog fonda. Tada će se prava iz mirovinskog fonda također raspodijeliti. Moguća su tri načina kako se to može ostvariti:⁷

⁴ Barlow A. (2008). Property relationship between spouses. National report: England, (kolovoz 2010) Preuzeto sa: <http://www.ceflonline.net/Reports/pdf3/England.pdf>

⁵ European Judicial Network in civil and commercial matters. Alternative dispute resolution - England and Wales (2006). Preuzeto sa: http://ec.europa.eu/civiljustice/divorce/divorce_eng_en.htm

⁶ Matrimonial Causes Act 1973, Section 25, Preuzeto sa: http://www.opsi.gov.uk/RevisedStatutes/Acts/ukpga/1973/cukpga_19730018_en_1

⁷ The pensions advisory service. Getting divorced, Justits Ministeriet. (prosina 2009) Preuzeto sa: http://www.familiestvrelsen.dk/fileadmin/Filer/PDF/Getting_Divorced 2008.pdf, <http://www.pensionsadvisoryservice.org.uk/pension rights/divorce>.

- a) izravananjem mirovinskog prava s nekim drugim dijelom imovine (*Pension Offsetting*);
- b) dogovorom da se dio mirovine kad dođe do njenog ostvarenja, isplaćuje bivšem bračnom drugu (*Pension Earmarking*) i
- c) podjelom vrijednost iz mirovinskog fonda u vrijeme razvoda te stvaranje dva odvojena udjela za svaku stranku (*Pension Sharing*).

Prvim načinom podjele imovinskih prava (*pension offsetting*) procjenjuje se cjelokupna imovina, te se vrijednost u mirovinskom fondu poravnava s ostalom imovinom. Jedna stranka zadržava sva prava iz mirovinskog fonda, a druga dobiva nešto iz ostale imovine.

Procjena kako bi se trebala raspodijeliti imovina u tom slučaju je problematična, jer vrijednosti u mirovinskom fondu imaju puno veću tendenciju fluktuacije naspram npr. vrijednosti nekretnina.

Drugi način raspodjele imovinskih prava (*pension earmarking*) je uveden Zakonom o mirovinama iz 1995 (*Pensions Act*). Iz mirovinskog sustava se po nalogu suda bivšem bračnom drugu isplaćuje određeni iznos koji se utvrđuje u vrijeme razvoda, ali se iznos naknadno može promijeniti na prijedlog bilo koje od stranaka. Ovaj sustav nije povoljan jer bivši bračni drug može dobiti mirovinu tek kada drugi bračni drug ode u mirovinu. Daljnja nepovoljna okolnost jest u tome što na taj način nema konačnog razrješenja financijskih obveza između bivših bračnih drugova u momentu razvoda, već se ono odgađa za neko buduće vrijeme.

Konačno je izmjenama i dopunama Zakona o mirovinama iz 1999. uvedena treća mogućnost (*pension sharing*), prema kojoj sud dijeli mirovinska prava u trenutku razvoda. Stvaraju se dva odvojena udjela koji se izražavaju u postotku.⁸

Engleska i Wales pripadaju anglosaksonskom modelu, odnosno liberalnom ili rezidualnom tipu socijalnog osiguranja, mirovinskog osiguranja. Država intervenira tek kada tržište ne funkcionira. Javna je pomoć legitimna samo u situacijama kada prijeti siromaštvo. Sve se to, naravno u najvećoj mjeri očituje i kod razvoda bračnih drugova, odnosno raspodjele imovine. Naglasimo još jednom, mirovinska se prava dijele momentom razvoda.

⁸ The pensions advisory service. Getting divorced, Justits Ministeriet.

III. Slovenija (kontinentalni sustav)

Imovina koju bračni drugovi imaju u trenutku sklapanja braka, ostaje njihova vlastita imovina, dok je ona imovina koju su bračni drugovi stekli radom za vrijeme trajanja braka bračna stečevina.

U članku 59. Zakona o braku i obiteljskim odnosima (Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih)⁹ određeno je da se bračna stečevina dijeli na jednake dijelove, ali se može dokazivati da su bračni drugovi doprinijeli u različitim omjerima. Ako je pak sporno koliki udio pripada kome u bračnoj stečevini, u obzir se uzimaju ne samo prihodi bračnih drugova nego i drugi čimbenici kao što su rad u domaćinstvu, briga za očuvanje imovine i upravljanje imovinom.

Bračni drugovi se mogu sami dogovoriti koliki je njihov udio u stečevini ili zahtijevati od suda da odluči o podjeli stečevine. Na podjelu bračne stečevine primjenjuju se pravila o podjeli zajedničke imovine koja su sadržana u stvarnom pravu.¹⁰

U imovinskopravne učinke razvoda braka pored prava na uređenje imovinskih odnosa tj. bračnu stečevinu ubraja se i međusobno pravo na uzdržavanje. Članak 50. Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih određuje da razvedeni bračni drug ima pravo na uzdržavanje od strane drugog bračnog druga, ako nema sredstava za život, a nezaposlen je bez vlastite krivnje. Zahtjev za uzdržavanjem može se podnijeti uz razvod ili u roku od godine dana od pravomoćnosti odluke o razvodu.¹¹

Članak 113. slovenskog Zakona o mirovinskom i invalidskom osiguranju (Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju) predviđa pravo razvedenog bračnog druga na udovičku mirovinu pod uvjetom da je umrli osiguranik imao obvezu da ga uzdržava u trenutku smrti.

Uz taj uvjet, moraju se ispuniti i opći uvjeti iz članka 110. Zakona, a to su:

1. da je osoba u trenutku smrti osiguranika napunila 53 godine;
2. da je u trenutku smrti bila potpuno nesposobna/nesposoban za rad ili je to postala/ postao u razdoblju godine dana nakon smrti i
3. u slučaju da nakon smrti osiguranika udovica / udovac uzdržavaju djecu koja imaju pravo na obiteljsku mirovinu.

⁹ Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih. *Uradni list Republike Slovenije*, br. 69/04; član 59;

¹⁰ Ibid, član 60.

¹¹ Ibid, član 81a.

U slučaju da udovica odnosno udovac iz kasnijeg braka ostvari pravo na udovičku mirovinu, razvedeni bračni drug će postati suuživatelj mirovine.¹²

Slovenija je dio kontinentalnog sustava u kojem se prava iz mirovinskog osiguranja zasnivaju na zaposlenju i obavljanju djelatnosti, a u provedbi na svojstvu osiguranika i njegovoj plaći. To znači da slovenski sustav načelno ne uzima u obzir mirovinu bračnih drugova prilikom uređenja pitanja bračne stečevine i imovinskih odnosa nakon razvoda bračnih drugova. No, u slučaju smrti bračnog druga moći će se ostvariti određena mirovinska prava – udovička mirovina. Riječ je o institutu naglašeno socijalne funkcije.

IV. Danska (nordijski sustav)

Zakonski je uređeno da sva imovina bračnih drugova koju su imali prije stupanja u brak kao i imovina koju su stekli u braku formira „odgođenu zajednicu imovine”. Iako je određena stvar dio zajednice imovine, bračni drug zadržava pravo vlasništva.¹³ Bračna stečevina se načelno dijeli na jednake dijelove, ali se bračni drugovi mogu dogovoriti i drugačije.

Nakon razvoda, bračni drugovi se mogu sporazumjeti da će jedan uzdržavati drugoga, pri čemu se treba odrediti koliko dugo će takva obveza uzdržavanja trajati.¹⁴

Ako bračni drugovi ne postignu sporazum oko uzdržavanja, sud će donijeti odluku o tom pitanju, a ako odredi uzdržavanje, odredit će i razdoblje u kojem se treba izvršavati obveza uzdržavanja, dok upravna tijela određuju visinu same alimentacije. Ako ne postoje neke osobite okolnosti, sud može odrediti uzdržavanje u trajanju ne duljem od 10 godina.¹⁵ Obveza uzdržavanja prestaje ako uzdržavana strana stupi u novi brak ili ako jedan od bračnih drugova umre.¹⁶

Nakon razvoda braka, bivši bračni drug ima pravo na mirovinu drugog bračnog druga jedino ako postoji obveza uzdržavanja, pod uvjetom da je brak trajao duže od 5 godina.¹⁷ Zakon o mirovinama bračnih drugova također sadrži i odredbu o renti za doživljenje bivšeg bračnog druga, ako je to

¹² Zakon o pokojninskom in invalidskom zavarovanju, Ur.l. RS, br. 20/04; 69/04; 109/06.

¹³ L Lund-Andersen, I. (2008), Property relationship between spouses. National report: Denmark (kolovoz 2010), Preuzeto sa: <http://www.ceflonline.net/Reports/pdf3/Denmark.pdf>

¹⁴ Ibid, str. 4

¹⁵ Matrimonial Causes Act 1973, Section 25, Preuzeto sa: http://www.opsi.gov.uk/RevisedStatutes/Acts/ukpga/1973/cukpga_19730018_en_1 ibid str, 15

¹⁶ Ibid. str. 18

¹⁷ The pensions advisory servise. Getting divorced, Justits Ministeriet. (prosinac 2009) Preuzeto sa: http://www.familiestvrelsen.dk/fileadmin/Filer/PDF/Getting_Divorced_2008.pdf

proizlazilo iz pokojnikovog radnog odnosa.¹⁸ Isplate počinju nakon smrti bivšeg bračnog druga i traju sve dok primatelj mirovine ne premine. Moguće je odreći se prava na rentu.

Također, ako bi činjenica da jedan od bračnih drugova ima značajnu vlastitu imovinu značila da će drugi bračni drug uslijed razvoda doći u težak financijski položaj, postoji mogućnost da se bogatom bračnom drugu naloži plaćanje kompenzacije.¹⁹

Danska kao dio nordijskog modela (neki ga još nazivaju socijaldemokratskim) karakterizira socijalan sigurnost građana koja se smatra pravom svih građana. Cilj je osigurati punu zaposlenost, suzbijanje nejednakosti te poticanje društvene povezanosti, solidarnosti. Solidarnost kao bitna karakteristika izravno se očituje i u pogledu mirovinskih prava razvedenih bračnih drugova. Kako u pogledu uzdržavanja bračnog druga, također i u pogledu udovičke mirovine.

V. Španjolska (mediteranski sustav)

Obiteljsko pravo, pa tako i pitanje razvoda, odnosno podjele bračne stečevine nakon razvoda uređena su Código civil-om (CC)²⁰ tj. španjolskim građanskim zakonikom. Članak 1347. CC-a određuje da vlastitu imovinu čine stvari koje su bračni drugovi imali prije ulaska u zajednicu, darovi, nasljedstva, dionice, osobni predmeti itd. Članak 1348. određuje da u bračnu stečevinu (*bienas gananciales*) ulazi imovina stečena radom za vrijeme trajanja bračne zajednice, civilni plodovi, rente i kamate, bilo da potječu iz vlastite ili zajedničke imovine, dok članak 1351. određuje da je i dobitak od igara na sreću bračna stečevina.

Bračna stečevina se može podijeliti ugovorom ili sudskim putem. Do ugovorne podjele će doći kad su bračni drugovi sklopili bračni ugovor ili su sklopili ugovor o podjeli bračne stečevine nakon što su podnijeli zahtjev za sporazumnim razvodom braka. Ako se bivši bračni drugovi ne mogu sporazumjeti oko podjele bračne stečevine, u sudskom postupku će se najprije popisati imovina koja sačinjava bračnu stečevinu, kao i vlastita imovina bračnih

¹⁸ The pensions advisory servise. Getting divorced, Justits Ministeriet.

¹⁹ Ibid, str. 7

²⁰ Martin-Casals, M., Ribot, J., Solé, J. (2002). Grounds for divorce and maintenance between former spouses: Spain. (listopad 2010) Preuzeto sa: <http://www.ceflonline.net/Reports/pdf/Spain02.pdf>odigo civil, <http://dgraj.justicia.es/secretariosjudiciales/docs/CodigoCivil.PDF>

drugova.²¹ Kada se ne može utvrditi kome pripada koji dio bračne stečevine vrijedi presumpcija da su bračni drugovi suvlasnici.²²

Zanimljivo je da španjolski CC, u strogom smislu riječi, ne poznaje uzdržavanje bivšeg bračnog druga (*alimentos*),²³ no nešto vrlo blisko tome jest *pensión compensatoria*, koja je ujedno i jedina naknada koja se može dodijeliti bivšem bračnom drugu. Ova vrsta kompenzacije se dodjeljuje kad razvod rezultira ekonomskom neravnotežom između bračnih drugova, a koja podrazumijeva pogoršanje položaja drugog bračnog druga s obzirom na položaj koji je imao za trajanja braka. Kad dođe do takve neravnoteže sud će uz odluku o razvodu odrediti kompenzaciju uzimajući u obzir: njihov dogovor, ako je postignut; njihovu dob i zdravlje; profesionalne kvalifikacije i mogućnost zapošljavanja; prošlu i buduću posvećenost obitelji; trajanje braka i bračni život; eventualni gubitak prava na mirovinu te ukupne imovinske prilike.²⁴

Razvedeni bračni drugovi također imaju pravo na udovičku mirovinu, pod uvjetom da nisu stupili u novi brak. Oni imaju jednaka prava kao i bračni drugovi koji su bili u braku u vrijeme smrti osiguranika, kao i osobe čiji je brak poništen. Iznos mirovine je proporcionalan vremenu trajanja braka. Taj iznos također ovisi o tome je li osiguranik u trenutku smrti bio u radnom odnosu ili mirovini te je li uzrok smrti povezan s radnim mjestom ili ne. Ako osoba koja je korisnik udovičke mirovine uzdržava druge osobe, taj se iznos može uvećati.

Osim toga mora se ispuniti barem jedan od slijedećih uvjeta potrebnih za dodjeljivanje udovičke mirovine: a) da je osiguranik bio registriran u sustavu socijalnog osiguranja ili je bio u sličnom sustavu, a bio je uplatio doprinose u vrijednosti 500 dana, u razdoblju od pet kalendarskih godina prije smrti, ako uzrok smrti nije povezan s radnim mjestom (taj minimalni period osiguranja nije potreban, ako je uzrok smrti nesreća na radnom mjestu ili profesionalna bolest); b) da je preminula osoba koja nije bila u sustavu socijalnog osiguranja, prethodno uplaćivala doprinose u sustav socijalnog osiguranja barem 15 godina; c) ako je preminuli primao doprinosnu mirovinu, ili naknadu za trajnu nesposobnost; d) ako je preminula osoba primala naknadu za privremenu nesposobnost, naknadu za održavanje trudnoće ili porođajnu naknadu, te ako

²¹ González Beilfuss, C., (2008). Property relationship between spouses. National report: Spain. (listopad 2010) Preuzeto sa: <http://www.ceflonline.net/Reports/pdO/Spain.pdf>

²² Ibid. str. 28.

²³ Martin-Casals, M., Ribot, J., Solé, J. (2002). Grounds for divorce and maintenance between former spouses: Spain. (listopad 2010) Preuzeto sa: <http://www.ceflonline.net/Reports/pdf/Spain02.pdf> str. 26.

²⁴ Ibid.

je osoba nestala nakon nesreće na radu ili druge nesreće u okolnostima koje opravdavaju presumpciju smrti, a nije bilo vijesti o nestaloj osobi unutar 90 dana od nesreće.²⁵

Mediterranski model kojem pripada Španjolska u pogledu imovinsko-pravnih odnosa bračnih drugova razlikuje vlastitu imovinu bračnog druga i imovinu bračnog druga koja je dio bračne stečevine. Ova okolnost opredjeljuje raspodjelu i prvog i drugog oblika imovine bračnih drugova. Pravo na mirovinu razvedenog bračnog druga veže se uz postojanje zakonske obveze uzdržavanja u momentu smrti osiguranika. Uzdržavanje je institut obiteljskog prava i ima naglašeno socijalnu funkciju.

VI. Hrvatska

Obiteljski zakon (u daljnjem tekstu ObZ) određuje da je bračna stečevina imovina koju su bračni drugovi stekli radom za vrijeme trajanja bračne zajednice ili potječe iz te imovine (čl. 248. ObZ). Bračni drugovi su u jednakim dijelovima suvlasnici u bračnoj stečevini, ako nije drukčije uređeno bračnim ugovorom (čl. 249. ObZ). Odredbom čl. 252. ObZ se određuje da je dobitak od igara na sreću također bračna stečevina. Imovina koju bračni drug ima u trenutku sklapanja braka, ostaje njegova vlastita imovina. Vlastitu imovinu čini i imovina koju je bračni drug stekao tijekom bračne zajednice na pravnom temelju različitom od stjecanja radom kao npr. nasljeđivanjem, darovanjem i slično (čl. 253. ObZ). Na bračnu stečevinu primjenjuju se odredbe stvarnog i obveznog prava, pa će te odredbe biti relevantne pri razvrgnuću zajednice (čl. 250. ObZ).

U imovinskopravne aspekte razvoda braka ubraja se i uzdržavanje.²⁶ Čl. 217. ObZ priznaje pravo na uzdržavanje bivšem bračnom drugu koji nema dovoljno sredstava za život ili ih ne može ostvariti iz svoje imovine, a nije sposoban za rad ili se ne može zaposliti. Također, sud može odbiti zahtjev za uzdržavanje bračnog druga, ako bi uzdržavanje predstavljalo očitu nepravdu za drugog bračnog druga (219. ObZ).

Još jedno ograničenje je to da sud može odlučiti da obveza uzdržavanja bračnog druga traje do godine dana, osobito kad je brak trajao kratko ili kad

²⁵ Martin-Casals, M., Ribot, J., Solé, J. (2002). Grounds for divorce and maintenance between former spouses: Spain. (listopad 2010) Preuzeto sa: <http://www.ceflonline.net/Reports/pdf/Spain02.pdf>

²⁶ Vidi: Počuća, M., (2011). Razvod braka u uporednom pravu, *Strani pravni život* (2), str. 267–283; Šipovac, R., Prelević, S., (2010). Brak sa elementom inostranosti, *Pravo – teorija i praksa* 27(9–10), str. 62–72

je tužitelj u mogućnosti u dogledno vrijeme na drugi način osigurati sredstva za život (čl. 220. ObZ).

Prema čl. 221. ObZ pravo na uzdržavanje prestaje kad razvedeni bračni drug koji to pravo koristi sklopi novi brak ili kad taj bračni drug zasnuje izvanbračnu zajednicu ili kad postane nedostojan tog prava ili kad prestane koja od pretpostavki iz članka 217. ObZ.²⁷

Zakon o mirovinskom osiguranju (u daljnjem tekstu ZMO) određuje da pravo na obiteljsku mirovinu, uz uvjete iz članka 62. ZMO, ima i razvedeni bračni drug ako mu je sudskom odlukom dosuđeno pravo na uzdržavanje. Članak 62. ZMO određuje da udovica ima pravo na obiteljsku mirovinu: a) ako je do smrti bračnog druga, po kojem joj to pravo pripada, navršila 50 godina života ili b) ako je mlađa od 50 godina života i ako je do smrti bračnog druga nastupila opća nesposobnost za rad ili je takva nesposobnost nastala u roku od jedne godine nakon smrti bračnog druga ili c) ako je nakon smrti bračnog druga ostalo jedno ili više djece koja imaju pravo na obiteljsku mirovinu po ocu, a udovica obavlja roditeljske dužnosti prema toj djeci. Udovica kod koje tijekom trajanja prava na toj osnovi nastupi opća nesposobnost za rad zadržava pravo na obiteljsku mirovinu dok postoji takva nesposobnost.

Udovica koja do smrti bračnog druga nije navršila 50, ali je imala navršenih 45 godina života, ima pravo na obiteljsku mirovinu kada navrši 50 godina života.

Udovica koja je tijekom trajanja prava na obiteljsku mirovinu, stečenog prema stavku 1. točki 3. ovoga članka navršila 50 godina života, zadržava pravo na obiteljsku mirovinu trajno, a ako udovici to pravo prestane prije navršene 50. godine, ali nakon navršene 45. godine života, može pravo ponovno ostvariti kada navrši 50 godina života. Udovica koja je do smrti bračnog druga ili prestanka prava na obiteljsku mirovinu navršila 45 godina života, stječe pravo na obiteljsku mirovinu i prije navršenih 50 godina života ako kod nje nastupi opća nesposobnost za rad.

Hrvatska ulazi u krug kontinentalnih modela. Rečena okolnost utječe da se razlikuje imovina stečena prije braka i ona imovina koja je stečena u tijeku braka. Postoji, dakle vlastita imovina i bračna stečevina. Obiteljska mirovina veže se uz okolnost uzdržavanja sudskom odlukom utvrđena, te uz ovaj uvjet pravo na nju može ostvariti razvedeni drug. Institut obiteljske mirovine obilježen je socijalnom funkcijom.

²⁷ Obiteljski zakon, NN br. 116/03, 17/04, 136/04;

VII. Zaključak

Anglosaksonski sustav koji uopće ne poznaje pojam bračne stečevine ili bračne imovine je osobit zbog izrazitog favoriziranja vlastite imovine kao i velikih ovlasti suda tijekom i nakon razvoda u pogledu njene raspodjele. U Engleskoj i Walesu prevladavaju mirovine ostvarene u mirovinskim fondovima. Kako se i udjeli u mirovinskim fondovima dijele pri razvodu, problematična je fluktuacija njihove vrijednosti. To može izazvati određene imovinske diferencijacije, sve do pitanja potpune pravne sigurnosti bivših bračnih drugova.

Kontinentalni i mediteranski modeli uređenja imovinskopravnih odnosa bračnih drugova poznaju dvije vrste imovine: vlastitu imovinu i onu koja ulazi u bračnu stečevinu. To će, razumije se utjecati na raspodjelu imovine bračnih drugova.

Kontinentalni i mediteranski modeli manje više vežu pravo razvedenog bračnog druga na mirovinu preminulog osiguranika uz postojanje zakonske obveze uzdržavanja u trenutku smrti osiguranika.

Uzdržavanje kao pripadajuće pravo udovičke mirovine prisutno je u svim sustavima kao institut obiteljskog prava, koji ima izrazitu socijalnu funkciju i indirektno jest oblik socijalnog osiguranja za bračne drugove koji su u opasnosti da budu socijalno ugroženi zbog razvoda.

Hrvatska kao pravni poredak, pa i u užem smislu što se tiče imovinskopravnih odnosa bračnih drugova, ubraja se u kontinentalni model. To posljedično znači da se distingvira vlastita imovina i imovina koja se smatra bračnom stečevinom. U novim okolnostima to može otvarati, pa i otvara neka nova pitanja. Mirovinski sustavu u Republici Hrvatskoj je tijekom 2001. – 2002. godine znatno reformiran. Naime, način financiranja mirovina isključivo iz državnog sustava (proračuna, izravno ili neizravno) promijenjen je u mješoviti model, odnosno državni i privatni. To znači da mirovinski sustav konstituira kroz tri mirovinska stupa. Mirovinski fond prvog stupa HZMO, dio je starog sustava, a drugi i treći predstavljaju novinu. Dakle, pojavljuje se osobna štednja, određeni način kapitalizacije osobnih financijskih sredstava bilo kroz obvezatni oblik štednje, bilo kroz dobrovoljni oblik štednje. Posljedično, to je nova okolnost, odnosno osobna štednja i imovina koja može biti dijelom bračne stečevine. Promjene koje su se dogodile kasnije pitanja ostavljaju otvorenim, jer se štednja, odnosno imovina akumulirala. Više ili manje. Mnogi osiguranici pridaju posebnu subjektivnu vrijednost činjenici da je mirovinska štednja u trećem stupu njihova privatna imovina. Mada s njom ne mogu slobodno raspolagati, ona se može nasljeđivati, preoblikovati

u mirovinu. Sve to upozorava da se pojavljuje vlastita imovina u mirovinskom fondu, odnosno da će pojam bračne stečevine, pojam bračne imovine doživjeti redizajn. U tom smislu iskustva anglosaksonskog modela postaju područjem mogućih komparacija i konsultiranja.

U Hrvatskoj je uzdržavanje institut obiteljskog prava kao i u nordijskom, mediteranskom i kontinentalnom modelu. Dapače, u pogledu ostvarivanja prava na udovičku mirovinu radi se kao i inače o izričito naglašenoj socijalnoj funkciji. Tako udovička mirovina, također postaje vid specifičnog socijalnog osiguranja.

Vilim Herman

Associate Professor, J.J. Strossmayer University, The Faculty of Law, The Department of Working and Social Law, Osijek, Croatia, e-mail: vilim.herman@pravos.hr

The relation between the right to pension insurance and marital property rights in comparative European systems

A b s t r a c t

This paper discusses the matter of marital property and pension funds, as well as possible ways of dividing assets related to pension funds between spouses. The paper also contains a comparative overview of several basic European models of dividing marital property (Continental, Anglo-Saxon, Mediterranean, and Nordic). The notion of dividing marital property will certainly be changed in the future, primarily the division of assets gained through voluntary pension funds. That is why certain experiences from the Anglo-Saxon and Nordic models will serve as useful comparative and consultative models.

Keywords: marital property, dividing marital property, proprietary-legal relationship between marital spouses, European models.

Literatura

1. Alinčić, M. et al. (2007). Obiteljsko pravo, Zagreb, Narodne Novine.
2. Baloban, J., Črpić, G. (2005). Brak – institucija od koje se očekuje, a ne ulaže. U: Baloban, J. (urednik) U potrazi za identitetom. Golden Marketing, Zagreb, str . 115–143.

3. Barlow A. (2008). Property relationship between spouses. National report: England, (kolovoz 2010) Preuzeto sa: <http://www.ceflonline.net/Reports/pdf3/England.pdf>
4. Lund-Andersen, I. (2008), Property relationship between spouses. National report: Denmark (kolovoz 2010), Preuzeto sa: <http://www.ceflonline.net/Reports/pdf3/Denmark.pdf>
5. González Beilfuss, C., (2008). Property relationship between spouses. National report: Spain. (listopad 2010) Preuzeto sa: <http://www.ceflonline.net/Reports/pdO/Spain.pdf>
6. Martin-Casals, M., Ribot, J., Solé, J. (2002). Grounds for divorce and maintenance between former spouses: Spain. (listopad 2010) Preuzeto sa: <http://www.ceflonline.net/Reports/pdf/Spain02.pdf>,
7. Puljiz, V., Bežovan, G., Matković, T., Šućur, Z., Zrinščak, S. (2008). Socijalna politika Hrvatske, Zagreb, Pravni fakultet, Sveučilište u Zagrebu.
8. Počuča, M., (2011). Razvod braka u uporednom pravu, *Strani pravni život* (2), str. 267–283
9. Rismondo, M. (2005). Hrvatski sustav mirovinskog osiguranja i europski socijalni model. *Revija za socijalnu politiku* 12(3–4).
10. Rismondo, M. (1999). Reforma mirovinskog osiguranja u Sloveniji. *Revija za socijalnu politiku* 6 (2).
11. Zrinščak, S. (2000). Mirovinska reforma u Srednjoj i Istočnoj Europi. *Revija za socijalnu politiku* 6(2).
12. European Judistical Network in civil and commercial matters. Alternative dispute resolution – England and Wales (2006). Preuzeto sa: http://ec.europa.eu/civiljustice/divorce/divorce_eng_en.htm
13. Matrimonial Causes Act 1973, Section 25, Preuzeto sa: http://www.opsi.gov.uk/RevisedStatutes/Acts/ukpga/1973/cukpga_19730018_en_1
14. The pensions advisory servise. Getting divorced, Justits Ministeriet. (prosinac 2009) Preuzeto sa: http://www.familiestvrelsen.dk/fileadmin/Filer/PDF/Getting_Divorced_2008.pdf,
15. [http://www.pensionsadvisoryservice.org.uk/pension rights/divorce,.](http://www.pensionsadvisoryservice.org.uk/pension%20rights/divorce,.)
16. Obiteljski zakon, NN br. 116/03, 17/04, 136/04;
17. Zakon o istospolnim zajednicama, NN br. 116/03;
18. Zakon o obveznim i dobrovoljnim mirovinskim fondovima, NN br. 49/99, 163/00, 103/03, 177/04, 71/07.
19. Zakon o pokojninskom in invalidskom zavarovanju, Ur.l. RS, br. 20/04; 69/04; 109/06.

20. Šipovac, R., Prelević, S., (2010). Brak sa elementom inostranosti, *Pravo – teorija i praksa* 27(9–10), str. 62–72